

ПРЕДСТАВЉЕНА КЊИГА ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА ПОЖАРЕВАЦ „СТОГОДИШЊИЦА ОДБРАНЕ СТИГА И БРАНИЧЕВА, НА КОПНУ, ВОДИ И ВАЗДУХУ, 1915- 2015.“

ОТКРИВАЊЕ ДРУГАЧИЈЕГ ЛИЦА ПРОШЛОСТИ

У данима сећања и обележавања стогодишњице Макензенове офанзиве на Србију и стогодишњице одбране Стига и Браничева, Историјски архив Пожаревац, 3. новембра у Центру за културу, представио је монографију „Стогодишњица одбране Стига и Браничева, на копну, води и ваздуху, 1915 – 2015.“ Књига је настала као резултат истраживања врхних научних посленика – историчара и архивиста и посвећена је балканском војишту уочи и током Макензенове офанзиве на Србију у јесен 1915. године, са посебним акцентом на борбена дејства у ваздуху и на рекама Сави и Дунаву.

Иницијатор пројекта, главни и одговорни уредник едиције „Посебна издања Историјског архива Пожаревац“, новообјављеног наслова у њој „Стогодишњица одбране Стига и Браничева, на копну, води и ваздуху, 1915 – 2015.“ је директор Историјског архива Пожаревац др Јасмина Николић. Она истиче да је књига писана на осно-

в српском ратишту. Српска војска држала је у то време положаје на северозападној и северној граници дуж Дрине, Саве и Дунава, према Бугарској у подручју Тимока и главне тачке у граничном појасу према Албанији. Српска војска је искористила ово затишје да се, уз помоћ савезника, оспособи за борбу са непријатељем у ваздуху и на рекама, а чему у периоду пре 1914. године није посвећена довољна пажња, пре свега због недостатка финансијских средстава. У Србији су стигле морнарчке мисије из Француске и Велике Британије, које су са већ постојећом руском морнарчком мисијом од почетка 1915. године готово у потпуности онемогућиле дејство аустроугарске Дунавске флотиле. Француска је у Србију послала и Ваздухопловну мисију чију је окосницу чинила једна ескадрила. Поред тога, стигли су и стручњаци за против-аеропланску артиљерију и за авионске бомбе. По доласку француске ескадриле у Србију 1915. године, Ваздухопловна команда

октобра виђенији грађани Пожареваца, окупљени пред општином, предали град немачком окупатору. Услед тешке ситуације на Балканском фронту у савезничким, а посебно у непријатељским редовима, шириле су се вести о скорој капитулацији Србије. Српска оперативна група генерала Петра Бојовића водила је тешке борбе у новембру 1915. године против шест бугарских дивизија, ради пробоја према Скопљу. Пошто пробој није успео, главнина српске војске је наставила са повлачењем ка Косову и Метохији, а потом преко Албаније и Црне Горе на Јадран.

Историјски архив Пожаревац и аутори делили су уверење да нам се пружила прилика да заједнички учествујемо у разматрању важних питања која се односе на војну историју 20. века. Сматрам да је реализацијом овог изузетног пројекта „Стогодишњица одбране Стига и Браничева, на копну, води и ваздуху, 1915 – 2015.“ Историјски архив Пожаревац, објављујући ар-

Др Јасмина Николић

бухваћене неке теме које до сада нису обрађиване у српској историографији, што је чини оригиналном. Историјски архив Пожаревац желео је овом приликом да представи документа која су

мачких снага, до ужасних борби са непријатељском армадом, до повлачења војске и избеглица. Дунав је на себе преузео улогу великог војишта – сучељавања Српског бродарског одељења против аустроугарске флотиле, у чијем саставу је био Драгутин Тодић из Костолца са паробродом „Дрина“, јединим бродом који је непрекидно пловио под српском заставом, од почетка рата до повлачења 1915. године. У књизи су представљене аутентичне фотографије са пожаревачког аеродрома, из периода када се Српска ваздухопловна команда налазила у Пожаревцу. Од почетка 1915. године формирањем аеродрома отпочели су извиђачки летови Михајловића и Томића. Пожаревцу је подршку давала и Француска аеропланска ескадрила, а ту је и извршено прво наоружавање аероплана, прва битка на небу. Пожаревац као погранични град, и Крагујевац, са својом фабриком оружја, били су највише бомбардоване тачке у Првом светском рату.

Гости на свечаности

ву необјављене грађе из архива и музеја у Србији и иностранству, објављене архивске грађе, штампе и литературе. Поглавља књиге имају научни карактер и заснована су на методологији друштвених наука. Књига је подељена тематски на 4 поглавља и 34 поднасловова, који доприносе бољем разумевању обрађених тема.

Сведочанства о херојству Стијана и Браничеваца

– Србија је била једна од пионира у развоју ратног ваздухопловства, као и у његовој примени у рату. Мобилизација од 26. јула 1914. године затекла је српску Ваздухопловну команду у веома тешком стању. Ваздухопловна команда састојала се од Аеропланске ескадре првог позива народне војске, Првог балонског одељења и Голубије поште. Са друге стране, по објави мобилизације аустроугарска војска концентрисала је према Србији, пету, шесту и делове друге армије, у чијем саставу је било седам армијских корпуса, а сваки од корпуса имао је у свом саставу по једну авио-ескадрилу од по шест аероплана. На фронту ка Србији настало је затишје до јесени 1915. године. Првих осам месеци те године били су обележени прекидом ратних операција на

је пребачена из Београда у Пожаревац, где је радила и извиђачка школа. Ваздушна офанзива започела је 21. септембра 1915. године, бомбардовањем Крагујевца, Пожареваца, Великог Градишта, Смедерева, Брестовика, Горице и Затоња.

Немачке и аустроугарске трупе почеле су артиљеријски и десантни напад 6. октобра 1915. године, да би 7. октобра извршиле операцију форсирања Дунава на рамском сектору и костолачком подсектору пожаревачког сектора. Главнина немачке војске извршила је продор источно од Београда према долини Велике Мораве, док је на сектор Београд усмерена аустроугарска војска због морално – политичког и пропагандног значаја освајања престонице. Изузетно јунаштво бранилаца Београда успорило је непријатељско напредовање, али су немачке трупе 11. октобра 1915. године ушле у српску престоницу. Одбрана Пожареваца отпочела је 7. октобра 1915. године. Овај прелазак бранила је српска Трећа армија, у чијем се саставу налазила Дунавска дивизија првог позива, Браничевски одред и Дринска дивизија првог позива. Грађани су, како се непријатељ приближавао вароши, у све већем броју напуштали своје куће и евакуисали се према Петровцу и Свилајнцу, да би 14.

хивска сведочанства која поседује, уз велики допринос Народног музеја у Чачку, Војног архива и Војног музеја, учинио да схватимо величину националне историје и допринос житеља Браничевског округа који су својој Отаџбини дали оно највредније што су поседовали – свој живот за нашу слободу, казала је др Јасмина Николић.

Плодотворна сарадња са архивима и музејима у Србији

Ауторски тим овог пројекта поред директора Историјског архива Пожаревац чине мр Драган Шалер, професор Високе школе струковних студија, мр Небојша Ђокић из Центра за војно – политичке студије из Београда и мр Драгана Милорадовић, виши архивист Историјског архива Пожаревац. Значајан допринос реализацији дали су сарадници на пројекту, и то установе културе, чувари националне културне баштине, Војни архив Института за стратегијска истраживања Министарства одбране РС, Народног музеј Чачак, др Сузана Рајић са Филозофског факултета, др Бојан Димитријевић са Института за савремену историју у Београду и покровитељ град Пожаревац.

Према речима мр Небојше Ђокића овом монографијом су

Наступ ансамбла „Мозаик“

најбољи неми сведоци догађаја са потписима генерала Штурма, команданта Треће српске армије која се налазила у Пожаревцу, пуковника Кајафе, команданта Дунавске дивизије, пуковника Павловића, који из Генералштаба шаље депешу војном делегату у Паризу, обавештавајући цео свет о трагичним догађајима на српском војишту...

Мр Драгана Милорадовић истиче да књига прати догађаје на копну, води и ваздуху 1915. године, од времена извиђања сваког покрета аустроугарских и не-

Рецензент књиге проф. др Сузана Рајић са Филозофског факултета у Београду је казала да монографија представља компатибилно, целовито, лепо склопљено, хармонично дело посвећено једном проблему.

– Аутори су показали да је ова прилика јубилеја значајна и да треба науци дати допринос у смислу великог труда, жртвовања и разоткривања оних фактографских, историјских чињеница које су нам непознате, нагласила је др Сузана Рајић.